

Zákoníky zemského práva (Zemská zřízení) nepodávaly úplný obraz všech právních zásad, podle nichž se žilo a soudilo. V zákonech byla celá řada důležitých otázek buď vůbec opomenuta nebo dotčena jen kuse. To se týká nejen práva trestního, vymezení pojmu jednotlivých trestných činů, soustavy trestů a jejich výše, ale i práva soukromého (majetkového) a procesního. Úplný obraz českého práva získáme jen tehdy, když přihlédneme i k soudní praxi. Vedle zákona bylo právo vytvářeno totiž i soudními nálezy, které působily na soudní rozhodování analogických případů v budoucnu (nálezy zvláštní) nebo v podobě nálezů obecných působily na trvalou úpravu právních poměrů. To vše si vynutilo zvláštní pozornost právníků — soudců, úředníků a řečníků (advokátů), kteří ve své právníkové praxi musili nejen se staršími nálezy počítat, ale i přímo se na ně odvolávat. K usnadnění této praxe vznikaly již v průběhu 15. století soupisy soudních nálezů, které zachytily ve zkratce určité typické případy projednávané před soudy a označily zároveň, kde a v kterých zemských deskách jsou zachyceny.

Význam soudních nálezů v 16. století trval dále. Vydání Vladislavských zřízení zemských nejenom „svobodné nalézání práva“ neodstranilo, ale výslovně ho potvrdilo (čl. 553). Tím také byl zachován i význam soudních nálezů. Zemská zřízení z r. 1549 sice zakázala používání nálezů z doby před r. 1541, neboť po zániku zemských desk při požáru neexistovalo již jejich oficiální, úřední znění, do budoucna však bylo užívání nových soudních nálezů povoleno v odvolávání se na ně bylo stranám výslovně potvrzeno. (Čl. X 16.)

Z řady právních rejstříků (soupisů soudních nálezů) 16. století, které se do dneška zachovaly, uvádíme ukázky ze soupisu nálezů, který se nalézá pod označením „Nálezové

soudu zemského z let 1542—1600“, v rukopisné sbírce univerzitní knihovny, sign. XVII F 33. Soupis je opatřen dvěma věcnými rejstříky, které odkazují na folia rukopisu. Otiskli jsme rejstřík úplnější a dokonalejší. Na příslušných foliích jsou uvedeny odkazy na zemské desky, kde se nálezy k heslu uvedenému ve věcném rejstříku nalézají. Uvedená skupina těchto odkazů (fol. 66), týkající se trestného činu urážky zemských úředníků a soudců souhlasí přesně s nálezy v zemských deskách. Svědčí to o pečlivé práci a odborné vyspělosti autora rejstříku, který byl sepsán koncem XVI. stol. a dokončen v r. 1605.

Z literatury:

R. RAUSCHER: O nálezech zemského soudu českého XVI. stol., Sborník věd právních a státních; roč. XXXIII., xeš. 1—2, r. 1933, str. 134—146.

J. TRUHLÁŘ: Katalog českých rukopisů, Praha 1906, č. 263.

Registrum podle artykulův, kterého nálezu potřebí na kterém listu podle počtu snadně se vyhledati a najíti může.

- Společníci a nápadníci všickni spolu odpíraji, poháněti, a obsflati, též zase poháněni a obsfláni býti mají. Folio 16
- Kšaftu aneb pořízení o výmince v něm doložený dosti učiniti musil. Folio 22
- Pokut na listu správním neužíval až jistec i rukojmí zemřeli a tak se týž list promlčal... Folio 26
- Přísahy nalezení... Folio 29
- Statek z rukou vzat a do sequestru dán... Folio 31
- Věc rozsouzená jednou, nebývá podruhé souzena... Folio 34
- Z nářku cti vinil a poselství o to vedle zřízení zemského neučinil... Folio 36
- Toho slova nedoložil, že obsflá kněze. Zdviženo bude... Folio 37
- Z nápadu nabytí poháněno, a což ku právu pňhonnému náleží, z toho nemá býti obesfláno jinak, bude zdviženo... Folio 40
- Zatopení gruntův vinil na místě poddaných, ale jménem jich nejmenoval. Zdviženo... Folio 43
- Řečení dosti učiniti musel... Folie 46
- Poselství na poselství kdo učiní, od prvního neupustí. Zdviženo... Folio 49
- Uvedli-by kdo člověka mladého, kterýž by 20 let neměl v jaký zápis, takový zápis žádné moci míti nemá... Folio 53
- Když to ukázal, že všeko: tytule, pečeti a erbu užíval za osobu stavu rytířského jmín a držán byl... Folio 56
- Člověk mladý jsa v rukojemství, zápis aneb jakýž koli dluh uveden, a přijda k letům takového zápisu rukojemství nebo dluhu žeby neodpíral a tak třem letům a 18 nedělům projíti dal, placením povinen jesti. Folio 59
- Nápravu pro nářek učiniti musel, Folio 61
- O dědictví na suplikací nemá souzeno býti... Folio 63
- Auředníky zemské když nařikal, hrdlo ztratil... Folio 66
- Jestli žeby se kdo k smlouvě podal a dříve nežliby smluvíc touž věc z sebe složil pod tím se vejповědi dožádal anebo pohnal... Folio 68
- Pečeť v svých rukách měl, chtěl-li jest kšaftu užítí, nalezena mu přísaha... Folio 70
- Falše se skrze pečeť dopustil... Folio 72
- Zápisu podle znění jeho neučinil a v půl letě od smrti tím komu co odkázáno bylo nevyplnil a tak tudy o svou spravedlnost se připravil a jí odsouzen jest... Folio 74

Nápadníci po strýci svém statek obdrželi smlouvou tou, kterou jsou mezi sebou v rodu učinili, tak aby kšaftem ani jinak statku od rodu svého odcizovati nemohli...	Folio 77
Nápadníci užili nařízeného nápadu po otci, ač ho otec nedočkal,	Folio 79
K rukojemství se v šrancích přiznal, věno dáti musel...	Folio 82
Obeslání na obeslání, anebo púhon na púhon kdo z jedné věci vezme, bývá zdviženo.	Folio 84
Zatmělý púhon anebo obeslání kdož učiní, bývá zdviženo.	Folio 88
Kdož maje odpírati pohání, aneb obsílá, anebo supplikuje, bývá zdviženo.	Folio 92
Vdova obeslala rukojmí z věna a provedla, že po ní bylo jmenováno před úředníky pražskými menšími D. 3, to provésti musila, že bylo dáno...	Folio 96
Kdož z dvojí aneb trojí věci sebe se nedotýkající, požene neb obešle, bývá zdviženo...	Folio 98
Púhonu s poselstvím aneb s odporem nesrovnal, zdviženo...	Folio 101
Púhonu s poselstvím aneb s odporem nesrovnal, zdviženo...	Folio 101
Kšaftu s mocným listem nesrovnal, bývá zdviženo...	Folio 104
Tytule chybil, zdviženo...	Folio 107
Mordu se obrátil, když ukázal příčinu...	Folio 109
Mord prokázal, morděř hrdlo ztratil...	Folio 112
Muž ženě zápisem dědictví postoupil na škodu synu a on tomu zápisu odpor učinil a máteř k tomu odporu pohnal.	Folio 114
Když se zamordování člověka robotného dotýkalo, zdviženo a na právo tu kdež náleží, vedle zřízení zemského ukázáno...	Folio 114
Autoku s hlavním púhonem nebo s hlavní pří nesrovnal, zdviženo bývá...	Folio 119
Zatmělé obeslání ze škod učinil a nedoložil mezi kým se nález stal.	Folio 125
Autoku časně nevložil až suchým dnům projíti dal.	Folio 125
Škod nesmírně utracených neužil, nýbrž byl jich odsouzen.	Folio 128
Poselství nebylo pořádně dodáno, zdviženo...	Folio 130
Vejvod proti vyznání zločince na trápení.	Folio 133
Z slov na poctivosti hanlivých pohnal a sám týmiž slovy haněl,	Folio 135
Slova ta že jste se o nespravedlivý věci zasadili a zoumyslně, mně a děti mé ke škodě připravili, za hanlivá v púhonu jmenována nejsou, od Jich Milostí uznána za hanlivá.	Folio 138
Starožitnému se rovnal, že jest tak dobrý, ale neukázal,	Folio 140
Z pokuty pro nevydání člověka poháněl a jménem křtěným toho člověka nejmeno- val —	Folio 143
Dobře chovalý, na poctivosti zmařilému nebyl povinen na vyhlášení púhonu ohlásili.	Folio 146
Dědictví zastaveného dosoudil se obesláním.	Folio 150

Auředníky zemské kdož nařikal, hrdlo ztratil

V kvaternu památném vejpisův červeném léta 1542 v outerý po přenesení sv. Vác-lava, B : 10

Mezi Janemi Bechyní z Lažan a na Pěčině purkrabí karlštejským s jedné a Six-tem Kaffunkem z Chlumu z strany druhé... vypovídati ráčí

V kvaternu památném žlutém 1580 v outerý po svatém Diviši C 13

Mezi Janem mladším z Lobkovic Nejvyšším purkrabí a Janem Seneckým...
V kvaternu památném hřebíčkovém léta 1570 ve čtvrtek po svatým Diviši O 23
Mezi ouředníky pražskými menšími desk zemských a prokurátrem JMC skrze
suplikaci původy s jedné a Karlem Vrábským z Vrábí ze strany druhé.
V kvaternu menším zápisném žlutém léta 1556, E 19
Mezi Burianem Hostomickým z Šenova a Jindřichem Vojířem z Protivše
V kvaternu památném šerém léta 97 D 20
Mezi Vilímem z Pernštejna a Kunderatem z Krýhejmu.

Otištěný text je převzat z rukopisu universitní knihovny v Praze „Nálezové soudu zemského z let 1542—1600“, sign. XVII F 33.